

Diplomatins förbättring

Två skilda, ehuru närliggande, problem framträder i ambassadör Bohemans artiklar om utrikesförvaltningen. Det ena sammanhänger med att diplomati länge varit och fortfarande är en ovanligt säker karriär; de flesta som blir antagna som attachéer kan räkna på att bli ambassadörer eller generalkonsuler. Detta leder i och för sig till olägenheter. Även om många tjänstemän är utmärkta, måste det, som hr Boheman betonar, "i en stor förvaltning alltid finnas ett betydande antal som inte håller måttet", vare sig på grund av att deras förmåga överskattats vid antagandet eller därför att de så småningom av olika skäl blivit mindre dugliga. Därför sitter, påpekas det, på beskickningschefsposter ett antal personer som inte borde ha fått en sådan befattning.

Det andra problemet, som är nytt, består däri att en så snabb karriär som tidigare inte kan påräknas, eftersom utrikesförvaltningen inte expanderar i samma takt som hittills (säkerheten i karriären är däremot någorlunda konstant). Följden härav blir att de odugliga i toppklass inte bara blir besvärande på grund av sin oduglighet, utan också därför att de kännbart hindrar skickligare och yngre tjänstemäns befordran. Den metod att göra befordran lika snabb som förut som rekommenderats av departementets yngre tjänstemän är helt enkelt att upprätta nya poster. Denna utväg kan dock inte i längden med fördel anlitas; nya stater skapas antagligen inte lika ofta i framtiden som under åren efter andra världskriget, och man kan inte upprätta poster endast för att ge diplomater befordran. Därför pekar hr Boheman på en annan möjlighet: att pensionera dem som inte fått chefsposter vid 55 år. Härigenom skulle dels de för dylik post odugliga avstängas, dels skulle de yngre få snabbare befordran. På detta sätt löses — i viss omfattning — båda de berörda problemen på en gång.

Utgångspunkten för hr Bohemans resonemang är att chefsposterna bör besättas med personer av hög kvalitet. En beskickningschefs personlighet, relationer och förmåga att förhandla och att "ta folk" är av stor betydelse; en duktig ambassadör kan, trots att han representerar ett litet land, få

en utomordentlig ställning — hr Boheman är själv det bästa beviset för det påståendet. Anmärkas bör att i tidigare debatter denna synpunkt inte alltid tillräckligt uppskattats; vår nuvarande utrikesminister har närmast hävdats att allt är bra som det är och att för de enkla uppgifter som många beskickningschefer har en högre kapacitet är obehövlig. Hr Boheman avslöjar med berömvärd öppenhet den offentliga hemligheten att ett antal cheftjänstemän är odugliga och aldrig borde ha fått sin befattning.

Men frågan är om det av hr Boheman framförda förslaget, i och för sig förträffligt, kan innebära en lösning av de två problem som föreligger. Förslagets räckvidd just nu är ytterst begränsad. Endast en enda av våra diplomater är över 55 år utan att ha fått chefspost, och

blott tre är över 50 år utan sådan post; under den närmaste femårsperioden skulle alltså högst fyra befattningar bli fria enligt denna metod. Sedan blir en reform i enlighet med förslaget utan tvivel av större vikt. Att reformen inte är tillräcklig synes dock tydligt. Det är olämpligt att även på poster av lägre slag ha personer som visar sig inte fylla måttet — och att attachéprövningen inte är tillräcklig garanti häremot framhålles av hr Boheman; sådana tjänstemän som vet att de måste pensioneras vid 55 års ålder torde bli ännu odugligare än om hoppet om avancemang stumulerat dem. Vidare inträffar, hur man än ordnar utrensningen av de olämpliga, en viss stagnation på den högsta nivån; då beskickningscheferna, utnämnda vid 45—50 års ålder, sitter 15 eller 20 år och nya poster inte kommer till måste även dugliga tjänstemän få långsammare befordran än hittills. Varken det allmänna krav på kapacitet eller tjänstemännens krav på snabbhet i befordran blir helt tillgodosett.

Någon allmän och säker lösning finns inte, i varje fall inte av båda problemen på en gång. Man kan inte säkra kvaliteten och samtidigt ge flertalet tjänstemän möjlighet till snabb och hög befordran — det skulle förutsätta dels en överlägsen kompetens hos attachéerna, dels en abnorm dödlighet hos ambassadörerna. Men en del reformer utöver den av hr Boheman föreslagna har tidigare hävdats i Dagens Nyheter, och vi skall här ånyo i korthet redogöra för dem.

1) Större gallring på både lägre och högre poster och i sammanhang därmed bättre pension eller disponibilitetsarvode. Detta förslag innebär en utvidgning av hr Bohemans och utgår från samma synpunkter.

2) Intagande av personer utom karriären på lägre och högre poster i större omfattning än nu. Detta förslag strider mot

vissa av hr Bohemans uttalanden men knappast mot hans allmänna tankegång. Om, som hr Boheman betonar, många tjänstemän visar sig inte motsvara "de förväntningar som ställts på dem vid antagandet" eller på grund av andra förhållanden "inte längre är verkligt användbara", bör de avföras, och för att fylla luckorna måste i viss utsträckning personer utanför karriären anlitas. Annerlunda uttryckt: om inte varje eller nästan varje attaché anses passa till ambassadör — och detta torde väl ingen på fullt allvar påstå — och proportionen mellan antalet poster i olika grader blir i huvudsak oförändrad, kan inte utrikesförvaltningen skötas utan tillskott utifrån på skilda grader. Vi tror också att ett sådant tillskott är ägnat att driva dem som börjat i karriären till större energi; förvisningen att nå en chefspost, såvida inte man dokumenterar klar oduglighet, måste rimligen på många veska förlappande. Därmed avses naturligtvis inte att flertalet utrikestjänstemän skulle avstängas från chefsposter. "Karriären" kommer fortfarande att bli bättre än andra karriärer, men inte så säker som nu.

3) Medan dessa båda förslag kan sägas inkräkta på tjänstemännens intresse med hänsyn till det allmänna intresset, bör bättre prövning och bättre utbildning av attachéerna vara av värde från båda synpunkterna. England, Nederländerna och Norge, för att nämna några exempel, har efter andra världskriget på denna punkt genomfört reformer som borde uppmärksammas i Sverige. I Norge är prövningen av de sökande ingående; de godkända aspiranterna får en särskild utbildning på statens bekostnad och blir därefter ånyo prövade; sedan blir de vid denna nya prövning godkända "provisoriska attachéer" och kan efter tre år få definitiv anställning. I England och Nederländerna är likaså förberedelserna och prövningarna mera omfattande än hos oss, och samtidigt ger staten större ekonomiskt stöd åt aspiranterna. För tjänstemännen inom utrikesförvaltningen borde en sådan ordning vara eftersträfvansvärd: ju duktigare attachéerna är, desto rimligare blir det att utrikeskarriären i huvudsak förbehålles yrkesdiplomaterna.